

Väestönmuutos näkyy jo koulujen arjessa – miltä näyttää oppimisen yhdenvertaisuus?

Kunnat järjestävät 2020-luvulla perusopetusta eriytyvissä väestöllisissä olosuhteissa. Useissa Suomen kunnissa lasten määrä vähenee lähivuosina huomattavasti, kasvukeskuksissa puolestaan kehitystä leimaa monikielisen väestönosan kasvu. Tuore opetus- ja kulttuuriministeriön tilaama selvitys luo tilannekuvan perusopetuksen järjestämisen nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä hyvin erityyppisissä suomalaisissa kunnissa.

Väestöennusteen mukaan Suomen kokonaisväkiluku kääntyy laskuun 2030-luvun aikana, mutta lasten määrä vähenee jo nyt voimakkaasti syntyvyyden

laskun johdosta. Kunta- ja maakuntatasolla erot ovat suuria. Noin joka kolmannessa kunnassa väestön ennakoidaan vähenevän jopa yli 20 prosentilla ensi vuosikymmeneen mennessä. Pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa väkiluvun ennakoidaan sen sijaan kasvavan.

Eriytyvä väestökehitys vaikuttaa monin tavoin perusopetuksen järjestämisen edellytyksiin kunnissa. Lasten määrän väheneminen ja kuntatalouden haasteet ovat jo harventaneet kouluverkkoa erityisesti syrjäisissä ja pienissä kunnissa, ja osassa näistä kunnista on haasteita esimerkiksi koulukuljetusten järjestämisen sekä riittävän opetustarjonnan turvaamisen suhteen.

Samaan aikaan suurimmissa kaupungeissa vieraskielisten lasten osuus kasvaa – viime vuoden lopussa Suomen väestöstä lähes 11 % oli vieraskielisiä, ja määrän arvioidaan kasvavan. Näissä kunnissa haasteena on oppilaiden monimuotoistuviin tarpeisiin vastaaminen ja asuinalueiden eriytyminen.

Monimenetelmäinen tutkimusselvitys

Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaama, Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen julkaisema [*Perusopetuksen tilannekuva erilaistuvissa kunnissa -selvitys*](#) hyödyntää monimenetelmäisesti sekä olemassa olevaa että hankkeen aikana kerättyä tietoa. Selvityksen kyselyosuus lähetettiin kaikkien Manner-Suomen kuntien koulutuksesta vastaaville viranhaltijoille (293 kpl), joista 158 (53 %) vastasi kyselyyn.

Merkittäviksi kysymyksiksi perusopetuksen järjestämisessä nostettiin esiin *perusopetuksen rahoitus, kuntayhteistyön mahdollisuudet, opettajien rekrytointi, opetustunnit ja opetustarjonta* sekä opetuksen järjestäjien hyödyntämä arviointi- ja tutkimustieto kehittämisen apuna.

Oppilaskohtaiset kustannukset kasvaneet

Oppilaskohtaiset käyttömenot olivat suurimmat maaseutumaisissa kunnissa, ja ne olivat kasvaneet vuosien 2017-2023 välillä keskimäärin inflaatiota nopeammin.

- Oppilaskohtaiset käyttömenot ovat kasvaneet kuntaryhmyyksestä riippumatta keskimäärin 29 prosenttia, mutta euromääräisesti perusopetus on kallistunut maaseutumaisissa kunnissa enemmän kuin tiheämmin asutuissa

ja suuremman lapsiluvun kunnissa, toteaa tutkija **Jukka-Pekka Jänkälä** Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otuksesta.

Suuremmat menot liittyvät osittain koulukuljetuksiin, joiden piirissä oli keskimäärin 40 prosenttia maaseutumaisten kuntien oppilaista ja jotka veivät noin kymmenesosan oppilaskohtaisista käyttömenoista.

Rahoitusjärjestelmä ei kannusta kuntayhteistyöhön

Noin puolet vastanneista kunnista tekee jo kuntarajat ylittävää yhteistyötä perusopetuksessa. Useimmiten yhteistyötä tehtiin taloudellisista syistä, opetuksen laadun, esimerkiksi erityisopetuksen, parantamiseksi sekä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen opetuksen järjestämiseksi.

Nykyisen rahoitusjärjestelmän ei kuitenkaan koettu kannustavan kuntarajat ylittävään yhteistyöhön.

- Yhteistyö nähtiin periaatteessa mahdollisena, mutta vastauksissa toivottiin parempaa ja läpinäkyvämpää rahoitusmallia sekä esimerkiksi korvamerkittyä rahoitusta yhteistyön käynnistämiseen ja kehittämiseen. Nykyisen rahoitusjärjestelmän ei koettu mahdollistavan todellisten kustannusten mukaista taloudellista korvausta kunnille, sanoo tutkimusprofessori **Taina Saarinen** Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitokselta.

Pienissä kouluissa opettajien tehtäviä on jouduttu järjestämään joustavasti, esimerkiksi yhdistämällä opettajan työnkuvaan eri koulutusasteiden opetusta ja myös johtamistehtäviä. Tämä lisää tarvetta monipuolisiin kelpoisuuksiin sekä liikkuviin opettajavirkoihin, toteaa professori **Mirja Tarnanen** Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksesta.

- Monikelpoisuudet, jotka mahdollistavat esimerkiksi opetuksen ja johtamisen yhdistämisen, tukisivat resurssien tarkoituksenmukaista käyttöä, hän sanoo.

Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus vielä vähäistä

Noin joka neljäs kunta toteuttaa etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta, pääosin rajattuna ratkaisuna erityistilanteisiin kuten uskontojen ja harvinaisten kielten opetukseen.

Kyselytulosten perusteella etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen laajempaan käyttöönottoon liittyy useita käytännöllisiä, pedagogisia ja teknisiä haasteita.

-Käytännön järjestelyihin ja pedagogisiin toteutuksiin liittyy paljon haasteita, kuten se, miten etä- ja lähiopetuksessa olevat oppilaat huomioidaan samanaikaisesti. Opetushenkilöstöllä on selkeää koulutus- ja tukitarvetta, mikäli etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta halutaan lisätä, sanoo tietoteknologian opetuskäytön professori **Päivi Häkkinen** Jyväskylän yliopistosta.

Raportin toteuttivat Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos (KTL) ja kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta yhteistyössä Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr:n kanssa. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa EDUCA – Koulutuksen tulevaisuus -lippulaivatutkimuskonsortiota, jonka tavoitteena on edistää koulutuksen kehittämistä tutkimustiedon avulla ja tukea tietoperusteista johtamista.

Koko selvitys:

Kalalahti, M., Minkkinen, L., Saarinen, T., Tyni, K., Vaara, E., Ala-Vähälä, T., Häkkinen, P., Jänkälä, J.-P., Pitkänen, H., Pöysä-Tarhonen, J., Tarnanen, M. (2025). Perusopetuksen tilannekuva erilaistuvissa kunnissa: Manner-Suomen kuntien tarkastelu. Jyväskylän yliopisto. <https://doi.org/10.17011/kti-rt/16>

Perusopetuksen tilannekuva erilaistuvissa kunnissa: Manner-Suomen kuntien tarkastelu -raportin on tilannut opetus- ja kulttuuriministeriö. Taustalla on OKM:n keväällä 2024 käynnistämä valmistelu esitykseen väestökehityksen haasteisiin vastaamiseksi perusopetuksen järjestämisessä. Selvityksellä tuetaan tehtävään perustetun [työryhmän](#) työskentelyä, jonka tavoitteena on laatia strateginen näkemys perusopetuksen järjestämiseen liittyvän kehittämisen suunnasta lapsen oikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi.